

Bethlen Miklós
és
a kora újkori börtönirodalom európai hagyománya

Rebakucs –RefoRC nemzetközi tudományos konferencia

Miskolc, MAB Székház 2016. 05. 18–20.

Programfüzet

A konferenciát rendezi

a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Irodalomtudományi
Intézetének Reneszánsz Osztálya (Budapest)
és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara
Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének (Budapest),
a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kara
Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének,
a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának,
a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának,
a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának, továbbá
a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karának
Régi Magyar Irodalom Tanszéke (Budapest),
a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának
Irodalomtudományi Intézete (Piliscsaba),
és a Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Magyar Irodalom Tanszéke (Kolozsvár).

Előkészítő Bizottság

Kecskeméti Gábor (Budapest, MTA BTK ITI) elnök
Tóth Zsombor (Budapest, MTA BTK ITI, RefoRC), tudományos titkár
Sántha Teréz (Budapest, MTA BTK ITI), szervező titkár
és a Bethlen Miklós-emlékév szervezőbizottsága:
Máté Ágnes (Budapest, MTA BTK ITI)
Papp Ingrid (Budapest, MTA BTK ITI)
Szilágyi Emőke Rita (Budapest, MTA BTK ITI)
Zászkaliczky Márton (Budapest, MTA BTK ITI)

A konferencia támogatói

Magyar Tudományos Akadémia
MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Miskolci Egyetem
Nemzeti Kulturális Alap
Reformáció Emlékbizottság

A nemzetközi konferencia a Refo500 projekt keretében valósul meg.

A konferencia helyszíne

MISKOLC
Magyar Tudományos Akadémia Székháza,
Erzsébet tér 3.

MISKOLCI
EGYETEM

REFORMÁCIÓ 500
EMLÉKBIZOTTSÁG

A konferencia programja

2016. május 18. (szerda)

- 14:00 Első ülés. Levezető elnök: Kecskeméti Gábor
Megnyitó. Plenáris előadások
- 14:15–15:00 Tom Freeman: *Networks of Resistance: Nicholas Ridley, Hugh Latimer and the Organisation of Prison Writing in the Reign of Mary I*
- 15:00–15:45 Jankovics József: *A Moribunda Transylvaniától a Diploma Leopoldinumig és tovább*
- 15:45–16:30 Tóth Zsombor: *Early Modern Prison and Literature: The Hungarian Contribution*
- 17:00 A Klaniczay-díj átadása
- 18:00 Állófogadás

2016. május 19. (csütörtök)

- 9:00 Második ülés. Levezető elnök: Tom Freeman
- 9:00–9:20 Herman Selderhuis: *A Theology of Comfort: Prison-literature in Early Modern Calvinism*
- 9:20–9:40 Vera Baronin von der Osten-Sacken: *Exiles of Christ: Confessional Migration and the New Idea of Martyrdom in Post-Interim Lutheranism*
- 9:40–10:00 Hyun-Ah Kim: *Music, Persecution and the Freedom of the Soul: Songs of Transcendence in Philips van Marnix's Het Boeck der Psalmen Daudis (1580)*
- 10:00–10:20 Ágnes Drosztmér: *Shackles and Glory: Early Modern Hungarian Practices of Narrating Ottoman Captivity*
- 10:20–11:00 Vita
- 11:00 Kávészünet
- 11:15 Harmadik ülés. Levezető elnök: Ittész Gábor
- 11:15–11:35 Federico Zuliani: *Italian Protestants in Jail Write to Their Patron: The Letters to the von Salis Family, 1540s–1620s*
- 11:35–11:55 Eva Kowalska: *The Memoirs, the Travelogues or Book of Martyrs? The Literature Concerning the Imprisonment and Exile of the Hungarian Protestants in the 17th Century*
- 11:55–12:15 Jan-Andrea Bernhard: *Das Entstehen der protestantischen Märtyrertheologie in Zürich als Folge der Befreiung der ungarischen Galeerenhäftlinge*
- 12:15–12:35 Gergely Fazakas: *Psalm Paraphrases from a Transylvanian Prison: Prayer Book of a Seventeenth Century Calvinist Widow Who Was Accused of Witchcraft*
- 12:35–13:00 Vita
- 13:00–15:00 Ebédszünet

- 15:00 Negyedik ülés. Levezető elnök: Tóth Zsombor
 15:00–15:20 Ágnes Baricz: *Imprisonment and Religious Conversion in Early Seventeenth-Century Hungary: The Case of Mihály Veresmarti*
 15:20–15:40 Svorad Zavarský: *Meinolph Wiarts vs. Martinus Szent-Ivany: Two Views on Spiritual Freedom and Captivity*
 15:40–16:00 Csaba Maczelka: *Shaping the Imprisoned Self/ Tradition: The Historiography of János Gálfi's Autobiographical Text*
 16:00–16:20 Bernard Adams: *Where Sorrow Is Sacred, Humour Is Dumb*
 16:20–17:00 Vita

2016. május 20. (péntek)

- 9:00 Ötödik ülés. Levezető elnök: Bartók István
 9:00–9:20 Simon József: *Az Elöljáró beszéd. Szövegkritikai és filozófiatörténeti megjegyzések*
 9:20–9:40 Nagy Levente: *A kegyes hívő, a mártír, és a tudós katona. Önreprezentációs technikák Bethlen Miklós és Luigi Ferdinando Marsigli önéletírásában*
 9:40–10:00 Petróczi Éva: *Bethlen Miklós, a puritán apa és nagyapa*
 10:00–10:40 Vita

10:40–11:00 Kávészünet

- 11:00 Hatodik ülés. Levezető elnök: Bene Sándor
 11:00–11:20 Papp Ingrid: *Lutheránusok rabszójon. Az üldöztetés és a fogság irodalmi ábrázolása Pilárikától Krmannig*
 11:20–11:40 Csorba Dávid: *Könyvek, királyok, követek. A pozsonyi per vádlottjainak börtönirodalma*
 11:40–12:00 Tóth Johanna: *„Un Cuerpo Muerto?” Egy rabszolga lehetőségei: egy „antropológiai” mű a XVII. századból*
 12:00–12:20 Csörsz Rumen István: *„Sírjatok az rabon, szokogjatok nagyon...” Egy latin–magyar rabének a XVIII. század első feléből*
 12:20–13:00 Vita

13:00–15:00 Ebédészünet

- 15:00 Hetedik ülés. Levezető elnök: Csörsz Rumen István
 15:00–15:20 Amedeo Di Francesco: *„Még az rabság is az körösztényeknek nem árt.” Etika és politika Wathay Ferenc költészetében*
 15:20–15:40 Orlovsky Géza: *„Belefáradván a sok tobzódásba...” A józanság és a tobzódás példázatai Bethlen Önéletírásában*

16:00–16:15 Kávészünet

- 16:15 Nyolcadik, záró ülés. Levezető elnök: Kecskeméti Gábor
- 16:15–16:35 Szilágyi Emőke Rita: *Az önkéntes száműzetés alakzatai és trópusai. Oláh Miklós Brüsszelben*
- 16:35–16:55 Tóth Gergely: *Börtön előtt, börtön után. Bocatius két műve, a Hungaroteutomachia és az Olympias carceraria*
- 16:55–17:15 Szilágyi Márton: *Lehet-e folytonosság Kazinczy Ferenc és a kora újkori börtönmemoárok között? A Fogságom naplója műfaji előzményeiről és környezetéről*
- 17:15–17:40 Vita, zárszó
- 19:00 Záróvacsora

Előadók affiliációs adatai és elérhetőségei

Karla APPERLOO-BOERSMA
Refo500 (Enschede)
karla.apperloo@xs4all.nl

Bernard ADAMS
(Zánka)
bernardsadams@gmail.com

BARICZ Ágnes
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem
(Kolozsvár)
bariczagnes@sapientia.ro

Jan-Andrea BERNHARD
Zürichi Egyetem
bernhard@theol.uzh.ch

Hyun-Ah KIM
Torontói Egyetem
hyunah.kim@utoronto.ca

CSÖRSZ Rumen István
MTA BTK ITI (Budapest)
csorsz.rumen.istvan@btk.mta.hu

CSORBA Dávid
Nyíregyházi Főiskola
csdavid75@gmail.com

Amedeo DI FRANCESCO
Nápolyi Egyetem
amedeodifrancesco@gmail.com

DROSZTMÉR Ágnes
Közép-európai Egyetem (Budapest)
droszi@gmail.com

FAZAKAS Gergely
Debreceni Egyetem
fazakas.gergely@arts.unideb.hu

Thomas S. FREEMAN
Essexi Egyetem
tfreeman@essex.ac.uk

JANKOVICS József
MTA BTK ITI (Budapest)
jankovics.jozsef@btk.mta.hu

Eva KOWALSKA
Szlovák Tudományos Akadémia
Történettudományi Intézet (Pozsony)
kowalskask@savba.sk

MACZELKA Csaba
Partiumi Keresztény Egyetem (Nagyvárad)
maczelka@gmail.com

NAGY Levente
ELTE BTK (Budapest)
nagylev@caesar.elte.hu

ORLOVSZKY Géza
ELTE BTK (Budapest)
orlovszky.geza@btk.elte.hu

Vera von der OSTEN-SACKEN
Humboldt Egyetem (Berlin)
ostensav@hu-berlin.de

PAPP Ingrid
MTA BTK ITI (Budapest)
papp.ingrid@btk.mta.hu

PETRŐCZI Éva
(Budapest)
hetpetty@hungarnet.hu

Herman SELDERHUIS
Refo500, Apeldoorni Teológiai Egyetem
hjselderhuis@refo500.nl

SIMON József
SZTE BTK (Szeged)
jsimon101@t-online.hu

SZILÁGYI Emőke Rita
MTA BTK ITI (Budapest)
szilagyi.emoke.rita@btk.mta.hu

SZILÁGYI Márton
ELTE BTK (Budapest)
szilagyi.marton@btk.elte.hu

TÓTH Johanna
Közép-európai Egyetem (Budapest)
tothjo@ceu.edu

TÓTH Zsombor
Refo500, MTA BTK ITI (Budapest)
toth.zsombor@btk.mta.hu

TÓTH Gergely
MTA BTK TTI (Budapest)
toth.gergely@btk.mta.hu

Svorad ZAVARSKÝ
Szlovák Tudományos Akadémia
Szláv Kutatóintézet (Pozsony)
svorad.zavarsky@savba.sk

Federico ZULIANI
Milánói Egyetem
federico.zuliani@gmail.com

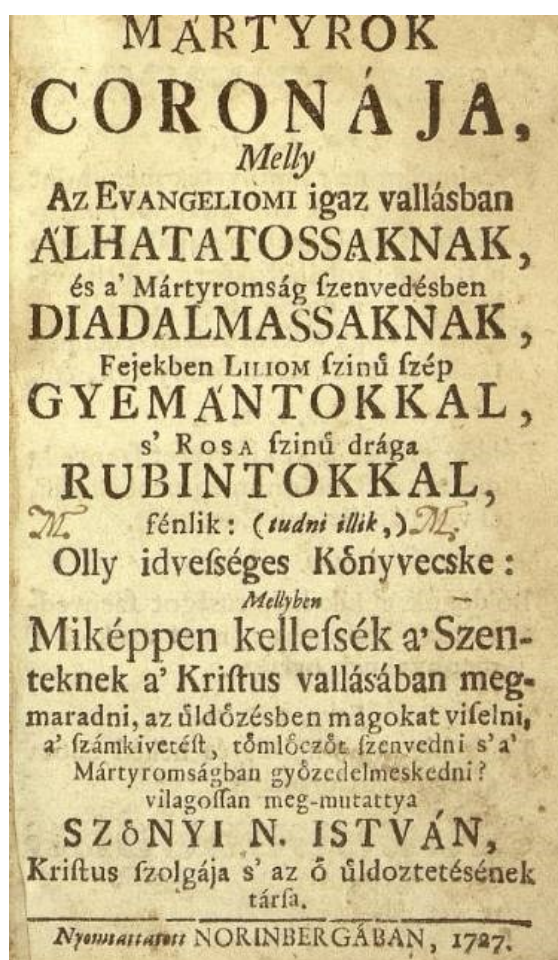
Szövegrészek Bethlen Miklóstól

„Ezt a hosszas munkát én azért írtam, édes szívem, Juliám, – noha hogy ennyire terjedjen, céloom és gondolatom nem volt, csak amint írni kezdettem, egy matériáról a másikra úgy esett a pennám, s elmém, mint a víz egyik kőről a másikra, úgy hiszem Isten igazgatásából –; de jó leszen lelkem, néked arra, hogy holtom után néha, ha sírásra leszen szükséged, vedd elő, olvasd, sírj édesdeden mellette; néked édes fiam, József, hogy tanulj belőle; mindketten vigasztalástokra lehet az az Isten ajándéka, mely ebben meglátszik, hogy énbennem volt. Te, tudom, maholnap a scholából kivágsz, azért az hagyom: hivassa elé akkor anyád, ha Isten élte, Kaposi Sámuel, Enyedi István, Pápai Ferenc, Kolosvári István, Bonyhai György komám uramékat, vagy más akkor élő, tudós, jámbor református embereket; adják kezekbe ezt a preafatiot, adjanak elég üdőt reá, ha igazán deákra fordítod, és ha anyádnak is, úgy amint kell, magyarul jól megmagyarázod azon tudós emberek előtt, bízvást mesterremeknek tarthatják; a világ inasesztendejéből, a scholából, mesterlegénységre kimehetsz, de bizony öregmesterségre nem, halálodig kell azt tanulnod, mint én hatvanhat esztendeig, és igen nehéz scholában, most is ezt írtam a rabságban, Eszéken, egy holnapi unalmomban.” (BETHLEN 1980, 483).

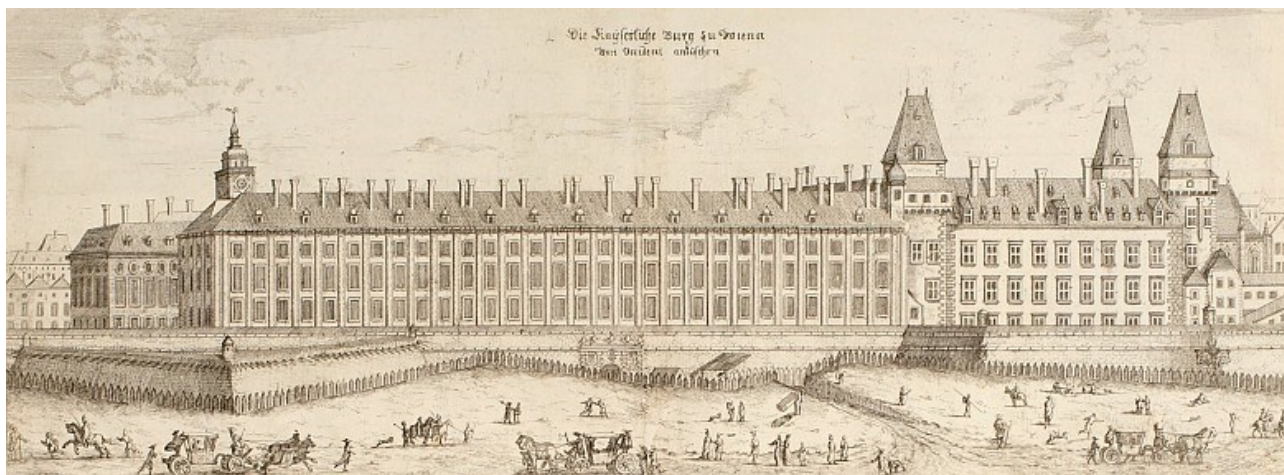
„... én, vilissimus homuncio, keressek-é hírt, nevet, glóriát magamnak? Ójjon Isten attól; hanem kételenít engem erre nagyobb részént az én maradékom és házam állapotja, melynek kezében én ezt, mint egy apologiát, vagy testamentumot és instructiót, úgy hagyom. Mert, minthogy én rajtam a világnak üldözése rendkívül való volt az én ifjúságomtól fogva, és kiváltképpen a kétszeri keserves rabság: azt fogja a dolgokat nem tudó maradék vagy világ mondani, hogy talán Erdélyben

leglatrabb ember én voltam, hogy annyit szenvedtem. És noha abban, ki úgy fog ítélni és szólani, felette igen megcsalja magát s másokat is, és az engemet holtom után teljességgel nem afficiál: de a maradékimot szomoríthatja, sőt talán károsíthatják, bosszúsággal illethetik némelyek én reám való bosszúból őket. Azért ez az írás légyen fegyver, pajzs helyén nálók, mellyel oltalmazták magokat, nem engemet, és az emberek száját dugják bé véle, vagy ha azt végbe nem vihetik, legalább vigasztalják magokat véle és a hazug világot nevéssék.” (BETHLEN 1980, 406.)

„Először szép szabadsággal tartottak: kapitány, porkoláb, prédikátor, borbély bejárt; ebédet is sokszor vélem ettek. Vasárnap a várbéli templomba magával Csereivel mentem prédikációra (...) tentám, papirosom, könyveim voltak, supplicatíot fejdelemnek, leveleket uraknak, vagy akárkinek írtam, más is aki akart, választ írhatott, a feleségem megküldötte, béadták igazán; de ezt az ördög megsokallá. Én ugyan már valami hasznos munka írásához kezdettem vala, de egyszer, úgy tetszik, rabságom hatodik vagy hetedik hetében, elvevének tentát, pennát, templomot és minden társalkodást (...) a feleségemmel való correspondentíát. Hagyák kezemben csak a könyveket...” (BETHLEN 1980, 685.)

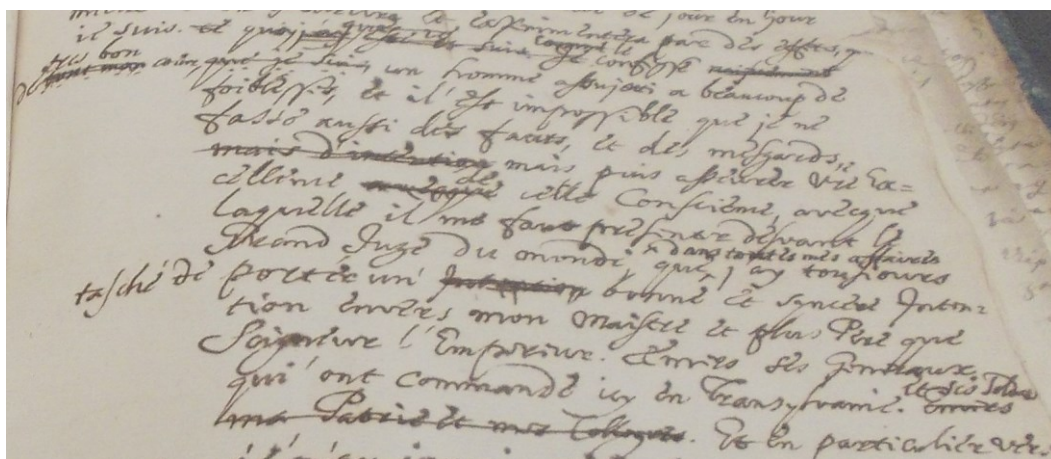
„Bécsben megengedték, hogy én fogadott szállásomon legyek, egy gefreiter, három soldat őrizzen; az ágens Traczali vélem egyék és lakjék (...) ténta papiros, posta és minden írás, izenet, levél jövése, menése szabados legyen. A strázsa is csak künn a pitvarban vagy udvaron legyen, de az ablak vasrostélyos legyen, melyen széltében nézzek, amint akarom, nyissam, zárjam. Prédikátort, úrvacsoráját sokszori kérésemre sem engedtek.” (BETHLEN 1980, 981.)

BETHLEN 1980 = *Bethlen Miklós művei*, szerk. V. WINDISCH Éva, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1980.

A programfüzet illusztrációi

- A címlapon A Bethlen-címer a bethlenszentmiklósi kastély bejáratának timpanonján
2. o. Pohár Bethlen Miklós és Rhédey Júlia címerével, Iparművészeti Múzeum, Budapest
6. o. Hodosi Sámuel református lelkész albumából való rajzok, 1678–79-ből
8. o. A fogarasi vár
9. o. A fogarasi vár bástyája, az egykori börtön
10. o. Szőnyi Nagy István *MártYROK coronája* c. művének (Nürnberg, 1727) címlapja
11. o. A bécsi udvar: *Die kayserliche Burg zu Wienn*, rézmetszet Georg Mattheus Vischer *Topographia archiducatus Austriae inferioris modernae* c. művéből (1672)
12. o. *Bethlen Miklós notája*, 1698. (autográf) Kolozsvár, Lucian Blaga Egyetemi Könyvtár. Ms. 4821.

Kiadja az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének
Reneszánsz Osztálya

Felelős kiadó: Kecskeméti Gábor osztályvezető

Összeállította: Szilágyi Emőke Rita

Nyomdai munkálatok: Reciti Kiadó

<http://www.reciti.hu>

<http://www.iti.btk.mta.hu/bethlen-miklos-300>